

напрямку працює не один, а багато методів разом. А без студентів, зацікавлених у навчанні, мало втіхи, і, як наслідок, немає результату.

Таким чином, можна стверджувати, що у жодній галузі педагогічної науки не існувало й не існує такої кількості пошуків, прагнень та пропозицій, спрямованих на полегшення, прискорення та удосконалення, як у галузі методики навчання іноземних мов. Нам слід лише остерігатися свого роду «модних захоплень», які не забезпечені комплексними теоретичними обґрунтуваннями.

Література:

1. Краєвський В.В. Метод навчання в дидактиці і методиці навчання мові // Російська мова в національній школі. 1981. №4. С. 25.
2. Пассов Є.І. Основи методики навчання іноземним мовам. М., 1977. С. 106.

Северин Н.В.

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

м. Харків, Україна

e-mail: severin.nadiya@gmail.com

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ БІЛІНГВІЗМУ

Метою навчання іноземних студентів в Україні є практичне оволодіння мовою задля здобуття майбутньої професії, а також для використання її у побутовій сфері та комунікації. За Ушаковою Н.І., метою мовної підготовки іноземних громадян є формування комунікативної компетентності, забезпечення їхніх комунікативних потреб у різних сферах спілкування: навчально-науковій, суспільно-політичній та соціально-культурній [6]. Знаходячись у одномовному середовищі, іноземці значно швидше та краще оволодівають мовними навичками. Однак сьогодні, відповідно до Конституції України, єдиною офіційною державною мовою є українська мова. Тому іноземні студенти, які зараз приїжджають на навчання до нашої країни, мають здобувати освіту державною мовою. У Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ»), починаючи з 2018-2019 навчального року, також англійською мовою. У Харкові, який територіально розташований близько від кордону з Росією, ситуація ускладнюється широким використанням у міському середовищі (у сферах обслуговування, охорони здоров'я, серед молоді) російської мови. Наявність українсько-російського білінгвізму (або двомовності) у оточуючому середовищі впливає як на швидкість та якість вивчення іноземними студентами української мови, так і на тривалість та успішність їх соціокультурної адаптації. Тож ми часто стикаємося з тим фактом, що, вивчаючи за програмою українську мову, студенти самостійно здобувають елементарні знання з російської мови і користуються ними у побуті (купуючи продукти на ринках, напої та найдки в кіосках, спілкуючись зі студентами старших курсів, які вивчали російську мову тощо). Існує думка, що двомовність, яка існує в багатьох містах, виявляється не лише на лексичному, але й на фонетичному та акцентологічному рівнях. Тому іноземцям необхідне ознайомлення з основами другої мови [1]. Більш того,

проживаючи у місті, яке завжди було російськомовним, іноземцям необхідно засвоїти елементарний лексичний запас російської мови.

Білінгвізм визначається як "певний психічний механізм (знання, уміння, навички), який дає людині змогу відтворювати й породжувати мовні твори, які послідовно належать двом мовним системам" [2, с. 134]. Розробку і дослідження теорії білінгвізму вперше здійснив російський вчений Л.В. Щерба у 30-і роки ХІХ ст. Він визначив чистий білінгвізм (коли мови ізольовані одна від одної у мовній свідомості людини) та змішаний (коли дві мови змішуються і взаємодіють одна з одною). Тож вивчення іноземної мови свідомо породжує змішаний білінгвізм. [1]. За умови, що в українському середовищі тривалий час домінувала російська мова, абстрагуватися від неї, принаймні на даному етапі, практично неможливо. Якщо раніше іноземним студентам необхідно було володіти лексичним мінімумом української мови, то сьогодні постає така ж проблема володіння лексичним мінімумом російської мови.

Питання навчання іноземних студентів в умовах білінгвізму з'ясовували такі вітчизняні дослідники, як Василенко Н.В., Хорошковська О.Н., Тростинська О.М., Копилова О.В., Тохтар Г.І., Кулик П.А., Ставицька Л.І. та інші. Ми акцентуємо увагу на важливості створення навчально-методичних матеріалів - розмовників та словників для надання допомоги іноземним студентам у складному процесі оволодіння українською мовою.

Проблемою сьогодення, окрім різних строків заїзду, є й формування груп та їх наповнення. Так, на кафедрі гуманітарних наук (КГН) кількість студентів у групі сягає 15-20 осіб, що створює значні труднощі. По-перше, вони не приїжджають одночасно, і складається ситуація, що одні студенти вже отримали певні знання і хочуть рухатися далі, а інші, які тільки приєдналися до групи, не встигають та розчаровуються самі і затримують інших. По-друге, вагому роль відіграє ставлення іноземців до освітнього процесу: одні студенти серйозно відносяться до навчання, ставлять мету і прагнуть її досягти, є дисциплінованими й відповідальними; інші, навпаки, пропускають уроки, скаржаться на холодний клімат, самотність, нездатність самостійно придбати необхідні речі, поганий психологічний стан, впадають у депресію. По-третє, значні труднощі у навчанні пов'язані з віком студентів. Так, в одну групу можуть бути зараховані на навчання студенти від 17 до 62 років. Така різниця у віці є проблемою як для самих студентів, так і для викладачів. Звичайно, молоді люди мають кращу пам'ять, ніж особи зрілого віку, вони швидше сприймають, краще і швидше засвоюють матеріал, ніж ті, які не навчалися тривалий час. Однак викладач має приділяти увагу кожному студенту, тож така ситуація створює дисонанс у групі.

З метою полегшення навчання іноземних студентів на кафедрі гуманітарних наук факультету міжнародної освіти НТУ «ХПІ» авторськими колективами створюються навчальні та навчально-методичні посібники, розмовники, словники. Цінними виявилися для студентів короткі словники з перекладом слів їх рідною мовою та розмовники з перекладом українською, російською та англійською мовами [3,4]. Актуальність їх створення пояснюється тим, що вони містять лексичний матеріал, необхідний вже на початковому етапі вивчення української мови. Наприклад, розмовники надають іноземцям необхідний лексичний мінімум за 23 важливими темами: «Привітання та побажання», «В аеропорту», «У міському транспорті», «В університеті», «У бібліотеці», «У поліклініці, в аптеці», «У готелі, у гуртожитку», «На митниці», «У банку», «У магазині», «У ресторані, у кафе», «У перукарні» тощо. Вони надають суттєву допомогу студентам вже з перших кроків їх перебування в Україні.

Короткий словник презентує понад 900 найбільш частотних слів та словосполучень, у яких кожне слово має наголос, що запобігає неправильній вимові, а також сприяє якнайшвидшому формуванню у студентів акустико-вимовлювальних

навичок та вмінь. У словнику є також незначна кількість слів, необхідних для початкового вивчення наукового стилю мовлення (дієслова на кшталт вимірювати – виміряти, підвищувати – підвищити та ін., кількісні та порядкові числівники, окремі граматичні терміни).

У словнику є позначення, які стосуються граматичних форм українських слів, що традиційно використовуються і в інших словниках даного типу. Регулярні позначення форм родового відмінка іменників, називного відмінка прикметників однини і множини, виду дієслів сприяють ранньому формуванню автоматизму при використанні цих форм у мові, а позначення роду окремих іменників та дієвідмін дієслів є необхідною підказкою для іноземного студента, який тільки починає вивчати українську мову.

Здійснюючи переклад українських слів і словосполучень турецькою мовою, ми звернулися за допомогою до турецьких громадян у місті Ізміт, які володіють російською та англійською мовами, задля уникнення помилок. У процесі співпраці виявилось, що турки дуже зацікавлені у виданні таких словників, тому що у них є багато лише російсько-турецьких словників. Однак на сьогодні там існує велика потреба в українсько-турецьких словниках та розмовниках. Наведемо кілька причин, які привели до актуалізації вивчення української мови в Туреччині, а саме:

- розвиток економічних, політичних, дипломатичних та культурних відносин з Україною;
- можливість отримувати освіту в Україні двома європейськими мовами – українською і англійською;
- формування в останні роки між Туреччиною та Україною міцних дружніх стосунків, що викликає у турецької молоді інтерес до України, її культури та мови;
- бажання багатьох сьогоднішніх студентів заснувати свій бізнес в Україні;
- можливість здобути освіту дешевше, ніж у Туреччині;
- робота на батьківщині у сфері готельного бізнесу з українським контингентом відпочивальників тощо.

Виходячи із зазначеного, такі словники та розмовники будуть корисними не лише для студентів, які навчаються в Україні, але й для громадян у Туреччині. Турки виявили бажання видати словник у своїй країні великим тиражем.

Література:

1. Василенко Н.В. Обучение иностранных студентов русскому языку в условиях двуязычия на территории Украины / Н.В. Василенко / <http://uapryal.com.ua/training/n-v-vasilenko-cherkassyi-obuchenie-inostrannyih-studentov-russkomu-yazyku-v-usloviyah-dvuyazychiya-na-territorii-ukrainyi/> (дата відвідування 10.11.2021).
2. Верещагин Е.М. Психологическая и методическая характеристика двуязычия (билингвизма) / Е.М.Верещагин. – М., Изд-во Московского университета. – 1969 г.– 224 с.
3. Нагайцева Н.І. Краткий разговорник: русский, английский, французский, украинский / Т.О. Снігурова, Н.В. Северин та ін. - Харків: НТУ «ХП», 2012. – 160 с.
4. Северин Н.В. Українсько-турецький словник / Н.В. Северин. – Харків: НТУ «ХП», 2021. – 48 с.
5. Ушакова Н.І. Концепция языкового образования иностранцев в вузах Украины (проект) / Н.И. Ушакова, О.Н. Тростинская, В.В. Дубичинский // Преподавание русского языка иностранным студентам: теория и практика, традиции и инновации, 2014. – С. 93-108.